

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres ref.: 25/5951

Dato: 04.12.2025

Høringssvar – Forslag til endringer i grenseloven, utlendingsloven og grenseforskriften for gjennomføring av forordning (EU) 2024/1356

Norges Røde Kors takker for muligheten til å inngi høringssvar til forslagene for å gjennomføre screeningforordningen i norsk rett. Som Norges største frivillige humanitære organisasjon, har vi lang erfaring med humanitær aktivitet i asylmottak. Vi har vært til stede ved Nasjonalt ankomstsenter siden 2015, og har også hatt besøkstilbud ved Politiets utlendingsinternat på Trandum siden 2010. Disse erfaringene gir oss særlig innsikt i utfordringer mennesker møter fra ankomst til eventuell retur.

Røde Kors mener screeningforordningen kan bidra til ivaretagelse av humanitære behov og rettigheter. Det er positivt at det skal innføres en helse- og sårbarhetsvurdering, at barns rettigheter tydeliggjøres, og at forordninger krever uavhengig tilsyn med screeningsprosessen. Samtidig er det viktig å sikre at sårbarhets- og helsevurderinger utføres av kvalifisert personell med kompetanse på psykisk helse, traumer og tortur, at humanitære organisasjoner gis tilgang til screeningområdet, og å hindre at screeningprosessen fører til økt bruk av internering.

Røde Kors understreker at en stor andel av de som screenes i Norge vil være mennesker som har et reelt beskyttelsesbehov. Røde Kors oppfatter ikke at høringsnotatet inneholder en vurdering av forordningens innhold opp mot Norges internasjonale forpliktelser, særlig Den europeiske menneskerettskonvensjonen, FNs flyktningkonvensjon og FNs barnekonvensjon. Vi ber departementet gjøre en grundig vurdering av disse forpliktelsene.

Helsesjekk og sårbarhetsvurdering

Screeningforordningen kan gjennom kravet om helse- og sårbarhetssjekk bidra til tidlig identifisering av helsebehov, sårbarhet og beskyttelsesbehov. Det angis i høringsnotatet ikke hva slags aktør som skal ha ansvar for å utføre sårbarhetsvurderingen, eller hvilke kompetansekrav som skal gjelde for personellet som utfører den. Røde Kors mener det er viktig at sårbarhets- og helsevurderinger utføres av kvalifisert personell med kompetanse på psykisk helse, traumer og tortur.

Røde Kors sin rapport *Torturert og glemt* viser at mennesker som har blitt utsatt for tortur ofte har sammensatte og alvorlige psykiske og fysiske helseplager, og at manglende tidlig identifisering kan føre til forverring og re-traumatisering.¹ Dette understreker behovet for kompetent helsepersonell som kan gjenkjenne tegn på tortur, og sikre at personer får videre oppfølging. Det er også avgjørende at personer som skal gjennomføre sårbarhetsvurdering av barn har tilstrekkelig barnefaglig kompetanse.

Vi vil også understreke at sårbarhet oppstår på tvers av grupper. Enslige menn og kvinner kan ha betydelige behov og må ikke nedprioriteres i tilgang til informasjon, helsehjelp og støtte. Sårbarhet må vurderes individuelt og løpende, og vurderingene må inkludere psykososiale forhold.

¹ Norges Røde Kors, *Torturert og glemt*, <https://flyktning.net/ressurs/torturert-og-glemt>.

Helse- og sårbarhetssjekk må være frivillig for den som skal gjennomgå den, og utføres på en måte som ivaretar den enkelte. Undersøkelsene må gjennomføres ved fysisk tilstedeværelse (ikke digitalt). Personer som er underlagt screening må få systematisk helseoppfølging dersom behov for det avdekkes. Det er viktig å gi tilstrekkelig informasjon i forkant av undersøkelsene, og sikre at funn i undersøkelsene etter samtykke videreformidles UDI til bruk i vurdering av utlendingssaken.

Screeningforordningen artikkel 12 nr. 1 siste punktum forutsetter at tredjelandsborgere som inngår i screening, skal ha tilgang til øyeblikkelig og nødvendig helsehjelp. Ifølge norsk regelverk, har papirløse kun rett til øyeblikkelig hjelp og helsehjelp som er «helt nødvendig og som ikke kan vente».² Røde Kors ber departementet nøye vurdere om norske helserettigheter tilfredsstiller kravene i forordningen i tilfeller der papirløse skal gjennomgå screening.

Tilgang for humanitære organisasjoner

Røde Kors støtter at organisasjoner og personer som gir råd og veiledning skal ha tilgang til screeningområder. Dette er nødvendig for å sikre tilgang til uavhengig informasjon og rettshjelp. Vi anbefaler også at det reguleres at humanitære organisasjoner skal ha tilgang.

Det er viktig at Røde Kors gis reell og effektiv tilgang til personer som gjennomgår screening. Som en uavhengig og upartisk humanitær organisasjon har vi høy tillit blant mennesker på flukt, uavhengig av nasjonalitet, bakgrunn eller tidligere erfaringer med myndigheter. Røde Kors-symbolet oppleves ofte som et tegn på trygghet og nøytralitet, noe som skaper ro i en sårbar og uoversiktlig situasjon. For det enkelte mennesket fører usikkerhet om utfallet av asylprosessen til stress og usikkerhet. Frykt for å bli sendt tilbake til hjemlandet, bekymring for etterlatte og dårlige nyheter hjemmefra er også belastende. Psykisk helse er en stor utfordring som henger sammen med asylsøkeres totale livssituasjon. Våre frivillige kan tilby fortrolige samtaler og medmenneskelig kontakt. Vår tilstedeværelse har stor betydning, særlig for barn, og våre frivillige kan gi viktig psykososial støtte som bidrar til å redusere uro og stress i en svært sårbar fase etter ankomst.

Røde Kors-rapporten *Første møte med Norge*³ viser at beboere i mottak som deltar i aktivitetene våre, i større grad opplever å få grunnleggende behov dekket. Når man er i en uavklart situasjon, som under screening, vil det være flere som har behov for bistand og informasjon fra et annet medmenneske, tilbud som det offentlige ikke nødvendigvis klarer å dekke. Derfor er det avgjørende at Røde Kors får adgang også under selve screeningen, slik at vi kan bidra der behovene er størst.

Hindre økt bruk av internering

Røde Kors' bekymringer for internering bygger på mange års erfaring fra frivillig aktivitet på Trandum utlendingsinternat. Frihetsberøvelse fører ofte til re-traumatisering, forverring av psykisk helse, økt angst og depresjon. Reaksjoner som fortvilelse, raseri og selvskading er ikke uvanlige. Verdens helseorganisasjon peker på at selve interneringen innebærer en betydelig helserisiko.⁴

Regjeringen foreslår en bestemmelse i grenseloven ny § 15 a som synliggjør tredjelandsborgerens plikt til å være tilgjengelig for myndighetene under screeningen, jf.

² Forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket - Lovdata

³ Røde Kors. Asyl- og akuttmottak under press.

⁴ Addressing the health challenges in immigration detention, and alternatives to detention: a country implementation guide

screeningforordningen artikkel 9 nr. 1. Den foreslåtte plikten til å være tilgjengelig for screening innebærer i realiteten frihetsbegrensninger, med mulighet for tvang dersom pålegget brytes.

Dette er i praksis nært knyttet til internering. Selv om tiltaket ikke omtales som frihetsberøvelse, innebærer pålegget at personer kan påbys å oppholde seg på et bestemt sted over tid, med risiko for bruk av tvangsmidler dersom pålegget brytes. Dette har klare likhetstrekk med internering, og medfører i praksis en betydelig begrensning av bevegelsesfriheten. Røde Kors frykter at de facto internering kan bli resultatet av plikten til å være tilgjengelig. Internering handler ikke om terminologi, men om hva personen faktisk utsettes for: frihetsberøvelse og begrensning av bevegelsesfrihet.

Internering må være nødvendig og basert på en individuell vurdering i tråd med blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 1 og 5 og tilhørende dommer, Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 9, og Flyktningkonvensjonen artikkel 26. Internering skal kun brukes som en siste utvei i tråd med prinsippene om nødvendighet og proporsjonalitet. Barn bør ikke interneres i det hele tatt, og hensynet til barnets beste må ivaretas i tråd med FNs barnekonvensjon art 3. De facto internering er spesielt bekymringsfullt ettersom de prosessuelle garantiene som følger et vedtak om internering da ikke gjøres tilgjengelig for den internerte.

Røde Kors anbefaler myndighetene å sikre at ikke screeningprosessen bidrar til økt bruk av internering.